

PUBLIC PARTICIPATION IN TOURISM DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF KAEWKOMOL NATIONAL PARK, MAE HONG SON PROVINCE, THAILAND

Ratana Mola^{1*}, Banpot Wiroonratch¹, Kanoksak Sukwatanasinit¹, Rirm Saijam¹

¹Graduated School Of Commerce, Burapha University, Chon Buri 20131, Thailand

ABSTRACT

This thesis aims to study public participation in tourism development of Kaewkomol national park in Maehongson province. A questionnaire was used to collect data from 110 residents of Houymafire village around the national park. The data was then analyzed in terms of descriptive statistics and tested by t-test and one-way ANOVA.

The results show that most respondents are female, age more than 51 years, have lower than primary education, work as farmers and temporary workers, earn less than 3,500 baht/ month, and hold no position in their community.

Keywords: Participation, Kaewkomol national park

*Corresponding author : E-mail address : knn_mln@hotmail.com

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษา : วนอุทยานแก้วโกมล อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รัตนา โมลา¹, บรรพต วิวัฒราช¹, กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธุ์¹, เริ่ม ไสแจ่ม¹

¹วิทยาลัยพณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี 20131, ประเทศไทย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษาวนอุทยานแก้วโกมล อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแก้วโกมล โดยศึกษาวิจัยกับประชาชนกลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านห้วยมะจำนวน 110 ราย การศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือและนำผลการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยใช้ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ค่าความถี่ (Frequency) และสถิติเชิงอนุมาน ใช้สถิติ Independent t-test, One-Way ANOVA (F-test) ในการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษาวนอุทยานแก้วโกมล อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภาพรวมของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่อายุมากกว่า 51 ปีขึ้นไป และไม่ได้เรียนหนังสือ ประกอบอาชีพเกษตรกร/ รับจ้างทั่วไป ซึ่งมีรายได้ต่ำกว่า 3,500 บาท

บทนำ/ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แม่ลำน้อยเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เดินทางมาท่องเที่ยวในอัตราที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2551 มีจำนวนนักท่องเที่ยวรวมสูงถึง 70,000 คนและมากที่สุดในช่วง เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2551 มีนักท่องเที่ยวสูงถึงวันละ 1,100 - 1,200 คนเฉลี่ยแล้วประมาณ 30,000 คนต่อเดือน ซึ่งในช่วงปกติจะอยู่ที่ 500 คนต่อวัน จึงเป็นการกระตุ้นให้ทางวนอุทยานและองค์การบริหารส่วนตำบลเจ้าของพื้นที่มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับนักท่องเที่ยวที่อัตราเพิ่มขึ้น โดยกิจกรรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย อาทิหน่วยงานจากภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยว โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดำเนินงานที่ถูกต้องเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แล้วนั้น เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาเพื่อสร้างศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวให้สูงขึ้นรวมทั้งด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวก็จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงขึ้นเช่นเดียวกัน วนอุทยานแกว้โกลม หรือเดิมเรียก ถ้ำผลก แคลไซต์แม่ลำน้อย ที่ตั้งอยู่บริเวณเขาดอยถ้ำหมู่ที่ 14 บ้านห้วยมะไฟ ตำบลแม่ลำน้อย อำเภอแม่ลำน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน วนอุทยานแกว้โกลมโด่งดังเป็นที่รู้จักอย่างรวดเร็วในชื่อ "ถ้ำน้ำแข็ง" เมื่อทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดให้เป็นหนึ่งในอันซีนไทยแลนด์ หลังการประชาสัมพันธ์จนเป็นที่รู้จักโด่งดังไปทั่ว ใครก็ต้องอยากมาสัมผัสหนึ่งในอันซีนแห่งนี้ ผู้คนจากทั่วทุกสารทิศหลั่งไหลมาอย่างไม่ขาดสาย

กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ อำเภอแม่ลำน้อย และ จังหวัดแม่ฮ่องสอนไปโดยปริยาย ผลพลอยได้ก็คือชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณบ้านห้วยมะไฟและพื้นที่ใกล้เคียงมีรายได้จากการค้าขายกับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น แต่สิ่งที่เลวร้ายก็คือปัญหาการล้นทะลักของนักท่องเที่ยวที่เข้าชมในแต่ละวัน ทำให้เกิดภาวะความแออัดอยู่หน้าถ้ำน้ำแข็งเมื่อเข้าชมภายในถ้ำอย่างต่อเนื่องเข้าจรดเย็น ทำให้ถ้ำไม่ได้พักจนเกิดความเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก ส่วนที่จะเห็นได้ชัดเจนที่สุดว่าแร่ผลกแคลไซต์หยุดการเจริญเติบโตไปเลยก็คือบริเวณทางเดินที่นักท่องเที่ยวใช้สัญจรผ่านเป็นประจำ จะเปลี่ยนสีไปหมองคล้ำดำชาดความแวววาวไป (อาทิตย์ สารูเม, 2552)

ด้วยเหตุผลนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านห้วยมะไฟมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแกว้โกลมมากหรือน้อยในระดับใด และมีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวิเคราะห์ว่ามีแนวทางใดบ้างที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแกว้โกลมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

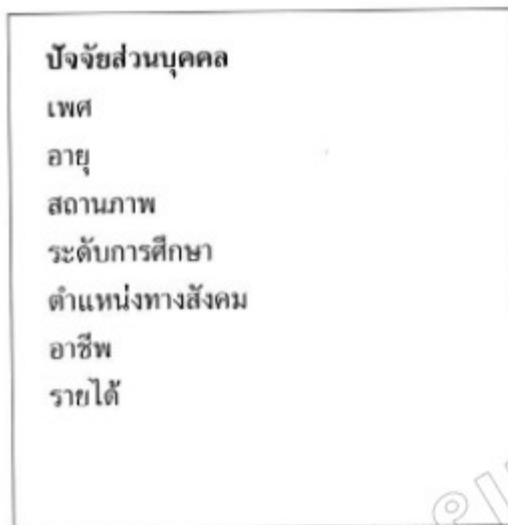
เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแกว้โกลม

สมมติฐานของการวิจัย

ประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแกว้โกลมแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแก้วโกมล
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปปรับยุทธศาสตร์และวางแผน แหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแก้วโกมลได้

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้กำหนดพื้นที่บริเวณวนอุทยานถ้ำแก้วโกมล บ้านห้วยมะไฟ ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณบ้านห้วยมะไฟ หมู่ 14 ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปและ ประชาชนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวหรือผู้ประกอบการ และผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ หัวหน้าวนอุทยานถ้ำแก้วโกมล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยศึกษาถึงการมีส่วนร่วม 5 ด้านได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

ขอบเขตด้านเวลาในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2552 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2553

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมศึกษาวนอุทยานถ้ำแก้วโกมล เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวิธีการและการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Documentary research) ได้แก่ การศึกษา รวบรวม

ข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎี งานวิจัย หนังสือ ตำรา บทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อบูรณาการ สร้างกรอบความคิดในการวิจัย

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

(Field survey) ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล โดยการ ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาและเก็บข้อมูล ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ บ้านห้วยมะไฟ หมู่ 14 ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัด แม่ฮ่องสอน โดยแบ่งประชากรกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้เป็น 3 กลุ่ม

ตารางที่ 1 แสดงการจำแนกจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะประชากร	จำนวนประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
ประชาชนบ้านห้วยมะไฟอายุ 15 ปีขึ้นไป	112	86
ผู้ประกอบการ ร้านอาหาร/ร้านขายของที่ระลึก	20	19
สินค้าพื้นเมืองและรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยว	5	5
ผู้ให้ข้อมูลหลัก(นายกอบต./เจ้าหน้าที่อุทยาน/		
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน)		
รวม	137	110

ตารางใช้ (Krejcie & Morgan) ที่มาของฐานข้อมูล ประชากร : จากสำนักทะเบียนอำเภอแม่ลาน้อย กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ในการวิจัยเชิงปริมาณจะใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบ สอบถามประเภทปลายปิด แบ่งแบบสอบถามเป็น 2 ตอน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้าน ห้วยมะไฟ หมู่ 14 ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป

กลุ่มที่ 2 ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก รับส่ง นักท่องเที่ยว

กลุ่มที่ 3 ประชากรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ได้แก่

1. เจ้าหน้าที่ของ วนอุทยานแก้วโกมล
 2. ผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
 3. ผู้ใหญ่บ้านและกำนันตำบลแม่ลาน้อย
- ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของข้อคำถาม เป็นแบบ เลือกตอบ (Check lists) จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานแก้วโกมล โดยกำหนดไว้ 5 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและประเด็น

ปัญหาการมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

โดยใช้แบบสอบถาม ที่มีลักษณะของข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ตามรูปแบบของ Likert's scale ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามต้องตอบคำถามตามสิ่งที่ตนปฏิบัติจริงในปัจจุบัน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยคำถามทั้งหมด 30 ข้อ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การสร้างแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการสร้างและพัฒนาแบบสอบถามดังนี้

1. กำหนดเนื้อหาและตัวชี้วัดโดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม ตำรา เอกสารอ้างอิงต่าง ๆ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

2. นำเนื้อหาและตัวชี้วัดที่ได้นำมาประยุกต์เป็นข้อคำถาม ซึ่งศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติมจากวรรณกรรม ตำรา เอกสารงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ แล้วนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปหาความสัมพันธ์ของเนื้อหา โดยผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามลำดับต่อไปนี้

2.1 นำแบบสอบถามเสนอต่อประธานที่ปรึกษาทางวิจัย เพื่อพิจารณาตรวจสอบความชัดเจน ความเหมาะสมของเนื้อหา และนำมาปรับปรุงแก้ไขแล้ว

2.2 นำแบบสอบถามเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไปทดลองใช้กับประชาชนในหมู่บ้านห้วยมะไฟที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาจำนวน 40 คน

2.3 ทดสอบค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถาม โดยวิธีอัลฟ่าของ Cronbach

การวิเคราะห์ข้อมูลและการประมวลผล

1. การประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS)

โดยมีขั้นตอน คือ

1.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของแบบสอบถาม

1.2 บันทึกข้อมูลในใบบันทึกข้อมูลและเครื่องคอมพิวเตอร์

1.3 ตรวจสอบข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์

1.4 ประมวลผลตามจุดมุ่งหมาย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 อธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2.2 วิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบนอุทยานแก้วโกมล โดยจะให้คะแนนแต่ละข้อ

3. วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยใช้สถิติเชิงอนุมานคือ t-test One-way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ถ้าพบว่ามีนัยสำคัญจะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD

4. นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของตาราง

5. นอกจากนี้ผู้วิจัย จะดำเนินการสัมภาษณ์และจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) ในการหาข้อสรุป การจัดสนทนากลุ่มได้ดำเนินการสนทนากับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

5.1 ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.2 ผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต.)

5.3 ผู้รู้ในท้องถิ่น

โดยเน้นประเด็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลและรับฟังข้อเสนอแนะและผลการสัมภาษณ์ นำมาสรุปและอธิบาย

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง
 ประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้มีจำนวน 110 คนซึ่งเป็นประชาชนบ้านที่อาศัยอยู่หมู่ 14 บ้านห้วยมะไฟ ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศหญิงจำนวน 59 คน มีอายุ 51 ปีขึ้นไป จบการศึกษามาก่อนระดับประถมศึกษา มีอาชีพเกษตรกรกรรมและรับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 3,500 บาท เป็นสมาชิกครัวเรือนและไม่มีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมในชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะต่าง ๆ สามารถสรุปได้ ดังนี้

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนกิจกรรม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมปฏิบัติงาน ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามประเมินผล ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด

การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวระหว่างประชาชนที่ปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ทำการทดสอบสมมติฐาน

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจำแนกตาม

เพศ พบว่า ประชาชนเพศชายและเพศหญิงมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแตกต่างกัน

อายุ พบว่า ประชาชนที่มีอายุระหว่าง 31-40 ปีมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่มีระดับ 15-30 ปี ประชาชนที่มีระดับอายุ 41 - 50 ปี มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่มีระดับอายุ 31-40 ปี ประชาชนที่มีระดับอายุ 51 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่มีระดับอายุ 31-40 ปี

ระดับการศึกษา พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวน้อยกว่าประชาชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ประชาชนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวน้อยกว่าประชาชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ประชาชนที่จบการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือปริญญาตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ

อาชีพ พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน

รายได้ พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ตั้งแต่ 3,501 - 6,500 บาท มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ต่ำกว่า 3,500 บาท ประชาชนที่มีรายได้ตั้งแต่ 6,501 - 9,500 บาท มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ต่ำกว่า 3,500 บาท

สถานภาพ พบว่า ประชาชนที่เป็นสมาชิกครัวเรือนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ประชาชนที่เป็นผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวมีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่เป็นสมาชิกครัวเรือน ประชาชนที่เป็นผู้อาศัยมีส่วนร่วม

ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่เป็นผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว

ตำแหน่งหน้าที่ พบว่า ประชาชนที่เป็นผู้นำเยาวชน/ ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวน้อยกว่าประชาชนที่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ ประชาชนที่เป็นประธานกลุ่มสตรี/ ประธานกองทุนหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ ประชาชนที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุข/ สมาชิก อบต. มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าประชาชนที่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่และมากกว่าประชาชนที่เป็นผู้นำเยาวชน/ ผู้นำชุมชน

ผลการสัมภาษณ์

กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแก้วโกมลในแง่ต่าง ๆ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

สรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแก้วโกมลคือการพัฒนาต้องอยู่บนพื้นฐานความคิดความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย ไม่ใช่นโยบายด้านการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว เพราะถ้าประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่แล้ว จะทำให้ชุมชนเกิดความรักและความหวงแหนแหล่งท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์สืบต่อลูกหลานในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแก้วโกมล

สรุปได้ว่า ควรมีการปรับปรุงเกี่ยวกับการจัดบริเวณร้านค้าต่าง ๆ ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก สถานที่จอดรถ ห้องน้ำ ห้องสุขาให้เป็นระเบียบ สะอาดเรียบร้อยและควรเน้นการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ โดยเฉพาะการพัฒนาวิถีชีวิตชนเผ่า ด้วยการใช้

สนับสนุนให้มีการแสดงกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวในระหว่างรอการเข้าชมความงามภายในถ้ำแก้วโกมล นอกจากนั้นแล้วควรปรับปรุงพื้นที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว โดยการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชนในพื้นที่และควรมีการปลูกฝังให้ประชาชนและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจตลอดจนเห็นความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแก้วโกมล ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ได้เด่นเฉพาะอยู่ก่อนแล้ว

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานแก้วโกมล อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. จงผลการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหา การวางแผนกิจกรรม การปฏิบัติงานตามแผน การตัดสินใจและการติดตามประเมินผล ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแก้วโกมลอยู่ในระดับน้อยที่สุด ซึ่งก็อาจเป็นผลมาจากการไม่มีการประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการขาดหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงและประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วมเพราะต้องใช้เวลาในแต่ละวันในการประกอบอาชีพของตนเอง โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยในท้องถิ่น ที่ไม่ใช่ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว นั้น จะไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือถ้ามีเป็นบางส่วนเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นเพราะประชาชนเหล่านั้นคิดว่าตนเองไม่ได้มีรายได้หรือผลประโยชน์ต่าง ๆ จากแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง จึงทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริงและเป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน โดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามแผนที่ได้มีการกำหนดไว้แล้วเท่านั้น

ซึ่งก็สัมพันธ์กับแนวคิดของ อรพินท์ สฟโชคชัย (2550) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประชาชนคือ การร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนาและร่วมรับประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอดิภา ตรียศตานนท์ (2548) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นจะต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่างประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ในขั้นตอนการค้นหาปัญหาการตัดสินใจ การดำเนินการ การประเมินผล และการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้แล้วอาจเนื่องมาจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญและประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว จะเห็นเพียงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรืออาจเป็นเพราะขาดความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมทั้งการดำเนินงานต่าง ๆ อาจขึ้นอยู่กับนโยบายการบริหารงานของภาครัฐ ในรูปแบบการพัฒนาการมาจากเบื้องบน ทำให้การพัฒนาที่เกิดขึ้นไม่ตรงตามความต้องการของท้องถิ่นและประชาชนเกิดความไม่เข้าใจจึงไม่ยอมเข้ามามีส่วนร่วม เป็นผลทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหา การวางแผนกิจกรรม การปฏิบัติงานตามแผนการตัดสินใจและการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับน้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม (2547) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่รัฐเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นการมองมาจากเบื้องบนหรือมาจากรัฐประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรับนโยบายและปฏิบัติตาม

2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวระหว่างประชาชนที่ปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน

เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพ และตำแหน่งหน้าที่ ของประชาชนกลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของภราดร บุตรบุญ (2548) ที่พบว่า ปัจจัย ด้านบุคคล ได้แก่

เพศ อายุ ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานหมู่บ้านและสอดคล้องกับราเมศร์ พรหมชาติ (2545) ที่พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุและระยะเวลาที่อาศัยที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและสุทัศน์ จันทวรา (2545) แสดงผลงานวิจัยสอดคล้องว่าการมีตำแหน่งเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านภายใต้การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ภราดร บุตรบุญ (2548) ที่พบว่าปัจจัยด้านบุคคลได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ตำแหน่งในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานหมู่บ้าน

อาชีพ ไม่ใช่ตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพราะผลการแสดงว่าความแตกต่างกันในเรื่องอาชีพ ไม่ได้ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งภกฤษดา ณะการ (2543) แสดงผลงานวิจัยสอดคล้องว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกันและจากการศึกษาของวิไล บุญบรรจง (2545) แสดงผลงานวิจัยสอดคล้องว่า อาชีพที่ต่างกันไม่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวซึ่งก็สอดคล้องกับราเมศร์ พรหมชาติ (2545) ที่พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพ ระดับการศึกษา และความแตกต่างในภูมิสำเนา มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แนวทางที่ประชาชนจะเข้าร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

จากการวิเคราะห์พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับน้อยที่สุดทั้งด้านการค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหา การวางแผน

กิจกรรม การปฏิบัติงานตามแผน การตัดสินใจและการติดตามประเมินผล ซึ่งที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะประชาชนในท้องถิ่นยังไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นทรัพยากรของชุมชนหรือของตัวเองและต้องเข้าไปดูแล รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวทำให้เกิดผลประโยชน์ขึ้นมา และยังต้องร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและท้องถิ่น ทั้งนี้ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นส่วนใหญ่ มีความเห็นว่าหากมีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ เป็นที่ปรึกษาและมีส่วนร่วมด้วย อาจเป็นแนวทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น หรืออาจเป็นเพราะประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนในการดำเนินงาน นอกจากนี้แล้วการสร้างควมสามัคคีในชุมชน หรือมีคำตอบแทนในการดำเนินการแก่บุคคลที่ร่วมปฏิบัติงานหรือมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนอยากจะมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดของของ อรุณทิพย์ สฟโซคชัย (2550) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ก็คือ กระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐ และภาคอื่น ๆ นอกจากภาครัฐ เช่น ธุรกิจเอกชน ประชาชน ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ให้ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพราะการพัฒนาที่ทรงพลังและยั่งยืนในสังคมประชาธิปไตย เกิดจากการพัฒนาที่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแรงร่วมใจในการดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนาและการที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวอยู่อย่างยั่งยืนนั้น จะต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ ประชาชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวอย่างมาก เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่น สามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐหรือ เอกชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการท่องเที่ยวในระดับต่างๆ ได้ ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของ

ประชาชนทุกคน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน พึ่งพิง และใช้ประโยชน์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้วสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ ซึ่งสอดคล้องกับมานิตา มัตนาวิ (2548) ที่ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือการให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อส่งเสริมรายได้ รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวด้วย

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของวนอุทยานแก้วโกมล บ้านห้วยมะไฟ ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด จึงขอเสนอแนวทางในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1. ควรมีการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนให้ทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประชาชนในพื้นที่ควรจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผน เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น
2. ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงความคืบหน้าของการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น การดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ เป็นต้น
3. ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างความรู้สึกรักหวงแหนและอยากเข้าไปดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นตน รวมทั้งการให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับความสำคัญบทบาทและหน้าที่ของการมีส่วนร่วม
4. หน่วยงานภาครัฐ ควรเข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละด้าน ให้มากกว่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งอาจทำได้โดยการส่งบุคลากรเข้ามามีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานต่าง ๆ รวมทั้งการร่วมลงมือปฏิบัติด้วย

5. ควรมีการชักชวนให้ประชาชนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยาน แก้วโกมล ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานแก้วโกมล บ้านห้วยมะไฟ ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด จึงขอเสนอแนวทางในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1. ควรศึกษาถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวว่า ทำอย่างไรให้แหล่งท่องเที่ยวนี้ได้อยู้อย่างยั่งยืน
2. ควรทำการศึกษาต่อเนื่องในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของภาครัฐในการให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอนและองค์การบริหารส่วนตำบล กรมอุทยานฯ เป็นต้น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการผลักดันให้เข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อหาสาเหตุ ที่ทำให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด
3. ควรศึกษาถึงผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำเอาข้อมูลที่ได้ประกอบการพัฒนา โดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียหรือความเสียหายต่อพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว
4. ควรเลือกวิธีการศึกษาให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสะดวกในการเก็บข้อมูล

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2552). คู่มือท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

กฤษฎา ยะการ. (2543). ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จักรพันธ์ ปัญจะสุวรรณ. (2545). การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

จุฑารัตน์ จิรายุดม. (2549). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้เป็นตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารทั่วไป, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. (2545). การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หน้าที่ 1-7. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พิสมัย บุญเลิศ. (2549). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาเทศบาลนครสมุทรปราการ. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารทั่วไป, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ไพฑูริ วารมนตรี. (2553, 18 มกราคม). นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ลาน้อย. สัมภาษณ์.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2547). หน้าเศรษฐกิจสังคมไทย. วันที่ค้นข้อมูล 24 มีนาคม 2553, เข้าถึงได้จาก <http://www.thailabour.org/thai/news/47120601.html>.

ภราดร บุตรบุญ. (2548). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานหมู่บ้าน: ศึกษากรณีกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารทั่วไป, มหาวิทยาลัยบูรพา.

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2539). นโยบาย
สาธารณะและการวางแผน หน่วยที่ 1-7.
นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช.
- วามศรี พรหมชาติ. (2545). การมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร: กรณี
ศึกษา บ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย
จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ
รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการบริหาร
ทั่วไป, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2545). หลักการพัฒนา
การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน: เอกสารประกอบ
การบรรยาย. วันที่ค้นข้อมูล 24 มีนาคม 2553,
เข้าถึงได้จาก <http://lib.dtc.ac.th/article/tourism/0007.pdf>.
- วิไล บุญบรรจง. (2545). การมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่ง
เมืองระยอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง.
การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมพร แสงชัย. (2545). สิ่งแวดล้อม ทัศนการณ์ การเมือง
และการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุดา สุวรรณภิรมย์ และวิจิต อู่อ้น. (2548). การวิจัย
ธุรกิจ. กรุงเทพฯ: บริษัทเซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส
จำกัด.
- สุนันทา จันทวาร. (2545). การมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. การค้นคว้า
แบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, มหา
วิทยาลัยเชียงใหม่.
- อดิน รพีพัฒน์. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชน
ในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษา
นโยบายสาธารณะสุข.
- อรพินท์ สฟโซดชัย. การมีส่วนร่วมของประชาชน.
วันที่ค้นข้อมูล 22 มีนาคม 2553, เข้าถึง
ได้จาก http://www.opdc.go.th/content.php?menu_id=5&content_id=708
- อดิภา ตริยถิรานนท์. (2548). แนวทางเสริมสร้างการ
มีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาตลาด
น้ำวัดไทร แขวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง
กรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าแบบอิสระ
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์
เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- อาทิตย์ สารูเม. (2552, 16 พฤศจิกายน). หัวหน้า
อุทยานแก้วโกมล. สัมภาษณ์.
- Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970), 'Deter-
mining sample size for research
activities.' *Educational and Psycho-
logical Measurement*, 30(3), pp. 608-610.